

Programové teze: věda a výzkum

prof. Mgr. Václav Cvrček, Ph.D.

1 Východiska

Věda a výzkum představuje základní prvek rozvoje akademických institucí. To není pouze opakovaná proklamace strategických dokumentů naší fakulty a univerzity, ale realita, s kterou se na FF UK setkáváme neustále: zvyšování kvality vědecké činnosti se totiž pozitivně propisuje do všech ostatních činností. Kvalitní věda je v první řadě naplněním role fakulty jako přední vědecké instituce v humanitních a společenských vědách, projevuje se výrazně ale i v oblasti výukové, projektové a popularizační.

Dlouhodobým cílem FF UK je vytvářet otevřené výzkumné prostředí (jak z pohledu přicházejících akademiček a akademiků, tak z pohledu dat a badatelských výstupů). V nadcházejícím období bude i v souvislosti s reformou doktorského studia a s péčí o juniorní akademiky a postdoky kladen zvýšený důraz na to, aby se rozvoj fakulty v této oblasti víc soustředil na práci s mladými talenty a na vytváření vhodných podmínek pro jejich badatelský a kariérní růst.

Nároky na badatelskou činnost se přitom neustále precizují a zpřísňují. Vedle stále trvajícího důrazu na internacionální rozměr a vydávání výstupů v prestižních publikačních platformách (v obou těchto aspektech přitom FF UK v posledním zhruba desetiletí prokázala schopnost růstu) přichází rovněž požadavek na vyrovnání se s dalšími aspekty současné vědecké praxe, zejm. tlak na otevřenou vědu, spolupráci s AI ve výzkumu, otázky etiky ve výzkumu, aplikovaný rozměr výstupů atp. Ve všech těchto aspektech se do budoucna musí FF UK snažit o zvyšování své úrovně, důraz na kvalitu výstupů (oproti dřívější postačující kvantitě) je konec konců patrný ve všech systémech hodnocení.

V portfoliu agend prodekanů pro vědu proto dochází k několika změnám. Vedle stávajících oblastí (věda a výzkum, akademické kvalifikace, doktorské studium, ediční činnost) nově přibývají témata související s hodnocením vědy i hodnocením akademických pracovníků, problematika otevřené vědy a AI. Mezi úkoly na nadcházející období ovšem nepatří pouze nastavení nově přicházejících agend, celá řada úkolů má kontinuální povahu a je třeba dbát

o to, aby stávající agendy byly dále zdokonalovány; mám zde na mysli především stanovení metod hodnocení vědy na fakultní úrovni, zpřesňování požadavků na habilitace/profesury na základě zkušeností atp.

2 Priority na období 2026-2030

2.1 Věda

Podpora vědy je na FF rozkročena přes několik oblastí (v této souvislosti je třeba zmínit především podporu grantové činnosti a internacionalizaci), a proto je třeba koncepci její podpory řešit v koordinaci s dalšími proděkany. Zároveň je doposud do značné části organizována po vědních oblastech v rámci programu Cooperatio. Fungování těchto programů má od svého počátku značnou autonomii, rámec nicméně tvoří rozdělování prostředků, o němž rozhoduje vedení fakulty. Každoroční rozpis prostředků na jednotlivé vědní oblasti se řídí mechanismem, který byl nastaven v minulých letech po diskusi s koordinátory. V nadcházejícím období – alespoň do doby, po kterou budou programy Cooperatio na UK ve stávající podobě existovat – je potřeba v návaznosti na změny v principech rozdělování prostředků uvnitř fakulty zahájit debatu nad parametrickými úpravami koeficientů, z nichž se rozpočty projektů Cooperatio vypočítávají. Budu se snažit v této souvislosti posílit výkonový prvek na úkor historické složky (reprezentované velikostí vědní oblasti v počtu úvazků).

V zájmu podpory mladé vědy a v reakci na reformu doktorského studia je třeba vytvářet příznivé podmínky pro propojování vědecké (projektové) činnosti a doktorského studia. Zapojení doktorandů do bádání má všestranně pozitivní přínos – studentům přináší zapojení disertačního projektu do širšího celku bádání a větší motivaci ho dokončit, supervizorům inspirativní prostředí při práci s mladými talenty a oboru příležitost přilákat větší počet uchazečů díky externím prostředkům na hrazení doktorského příjmu. Napomoci by tomu měly zejména chystané změny v organizaci doktorského studia (hospodaření oborových rad s rozpočtem na stipendia) i v jeho obsahu (zaměření na badatelský aspekt studia a publikace doktorandů).

2.2 Vědecká rada a akademické kvalifikace

V uplynulém funkčním období prošla řízení před VR (habilitace a profesury) podstatnou obsahovou změnou v návaznosti na dvě opatření (OR 6/2025 a OD 5/2025). Této změně předcházela rozsáhlá koncepční debata v plénu VR, která výrazným způsobem přispěla k nalezení konsenzuálního stanoviska ohledně doporučených kritérií pro oba typy řízení a pro

ustavení standardů s přihlédnutím k jednotlivým oborům. V této debatě je třeba dál pokračovat a systém udělování akademických kvalifikací dále propracovávat a aktualizovat, což lze opět dělat pouze v dialogu s novou VR.

Vedle toho došlo k několika formálním změnám – v první řadě jde o přechod na hybridní formu zasedání, která umožňuje ve větší míře k jednáním zvát odborníky ze zahraničí, zvyšuje kvorum a snižuje náklady. Větší internacionalizace jednání VR, kterou bych rád v nadcházejícím období podporoval, se pozitivně odráží na kredibilitě uskutečněných řízení.

V druhé řadě před námi stojí úkol elektronizovat agendu související s řízeními před VR. Posun v této oblasti si slibujeme od přechodu na nový systém CHRES, který je v současnosti v testování a který by při plné funkčnosti měl významně omezit počet listinných podkladů, jež je třeba během řízení vytvořit, a celkově tak zjednodušit a zrychlit agendu na OV.

2.3 Doktorské studium

V oblasti PhD studia jsme aktuálně v polovině procesu transformace. FF se dokázala administrativně vypořádat s přechodem na nový systém vyplácení stipendia/doktorského příjmu, před námi stojí ale ještě celá řada úkolů, které souvisejí především s integrací oborů. Tento proces nekončí akreditací, je třeba v mnoha případech nově nastavit fungování oborových rad, změnit způsob přijímání a zejména upravit mechanismus, jakým jsou přidělována disponibilní místa v doktorském studiu jednotlivým programům. V této souvislosti před námi stojí úkol zavést a naučit se spravovat stipendijní rozpočty pro jednotlivé studijní programy, které budou samy rozhodovat o tom, jakým způsobem budou do prezenčního studia přijímat, jak budou na základě hodnocení doktorandů upravovat výši stipendijní části doktorského příjmu apod. S tím se nutně pojí i otázka evaluace programů, která musí předcházet nastavení těchto rozpočtů tak, aby zohledňovaly jak celkovou velikost studijního programu, tak jeho úspěšnost ve včasném absolvování.

Reforma doktorského studia mění způsob, jakým pohlížíme na doktorské studium, přispěla podstatným způsobem k redukci počtu interních doktorandů a v konečném důsledku zvyšuje jeho důležitost pro celou fakultu. Doktorandi se stávají pro každou výzkumnou instituci velmi podstatnou a cennou složkou, o kterou je třeba se zvýšenou měrou pečovat. Dílčím příspěvkem pro zlepšení informovanosti a úspěšné orientace ve studiu by měla přinést příručka pro doktorandky a doktorandy, která by měla zahrnovat všechny podstatné informace, které jsou v současné chvíli rozptýleny po různých místech na fakultním webu.

2.4 Ediční činnost

Také v oblasti ediční činnosti budeme v nadcházejícím období těžit z reformních kroků, které se povedlo uvést do praxe. Ediční činnost koncepčně řídí Ediční rada, která postupně

transformuje stávající knižní i časopiseckou produkci FF UK.

Kontinuální zlepšování portfolia časopisů (s důrazem na jejich pevné zakotvení v širší vědecké komunitě a viditelnost v rámci citačních databází) a profilování knižních edičních řad je výsledkem mnoha koncepčních diskusí. V souladu s dobrou praxí je třeba chápat fakultní vydavatelství nikoli jako primární publikační nástroj pro interní zaměstnance, ale jako doplněk k možnostem, které se pro vydávání nabízejí mimo FF UK. Výstupy, které s větší viditelností lze publikovat v mezinárodních publikačních platformách, by neměly být vydávány naší fakultou, její role v této oblasti má sledovat dvojí cíl: (1) propagaci fakulty ve vědecké komunitě a u širší veřejnosti (to je zejména role prestižních časopisů, resp. prestižní knižní řady) a (2) poskytnout příležitost pro výstupy, které jsou jedinečné a pro svou specifickou nemají šanci být publikovány jinde (např. kritické překlady významných děl).

V knižní (a částečně i časopisecké) produkci nás rovněž čeká debata o dalších krocích v otevřeném publikování, k čemuž by mělo pomoci mj. i integrování vydavatelství do oddělení vědy (po bok nového referátu otevřené vědy a AI).

2.5 Hodnocení vědy

Principy hodnocení vědy, které oproti předchozímu období spadá pod agendu proděkana pro vědu, se v minulém období ustálily na třech úrovních: národní, univerzitní a fakultní. Na první dvě hodnocení nemá fakulta podstatný přímý vliv a rolí proděkana je koordinovat a strategicky řídit přípravu zpráv tak, aby hodnocení naší instituce odpovídalo jejímu skutečnému významu.

Fakultní hodnocení akademických pracovníků je naproti tomu plně v režii FF UK. Za poslední čtyři roky byl zásluhou mého předchůdce a dalších akademiků nastaven základní rámec hodnocení, který se v pilotním hodnocení po mém soudu osvědčil, a tudíž ho není třeba dramaticky měnit. Přestože je aplikace pro hodnocení funkční, stále zbývá doprogramovat některé funkcionality, které by měly vnést do hodnocení větší spolehlivost a hladší průběh.

Zároveň je třeba chápat hodnocení jako mechanismus neustále se vyvíjející a proměnlivý, který by se měl periodicky v detailech zpřesňovat, kalibrovat na měnící se prostředí a vnitřně zkvalitňovat. K tomu by nám mělo pomoci rovněž šetření, které sbírá zpětnou vazbu k procesu hodnocení od akademiků. Na základě výsledků, které se nyní zpracovávají, zkušeností z nulté vlny a inspirace z ostatních podobných institucí dojde k přepracování OD, které se hodnocení týká. Tato legislativní změna by měla vést především ke zjednodušení celého procesu. Druhou podstatnou vývojovou linií, která se hodnocení akademických pracovníků týká, je větší automatizace administrativního zabezpečení (tam, kde v současnosti agendu řeší akademický koordinátor, by nově měl nastoupit aparát děkanátu a hodnotící aplikace).

2.6 Otevřená věda a AI

Agenda otevřené vědy a AI by měla být organizována prostřednictvím nově ustaveného referátu OV. Jeho cílem je vytvořit hub informací a strategií, který by pomohl akademikům i studujícím v orientaci v otázkách open access, otevřené vědy a principů FAIR data, využití AI ve výuce a ve vědě. Ustanovení takového referátu reaguje jednak na potřeby moderního humanitního a společenskovedního bádání, ale také na skutečnost, že celá řada možností a expertíz je v současnosti na FF nebo na UK již akademikům k dispozici, neexistuje ovšem centrální místo, kde by získali všechny informace v ucelené podobě.

Fakulta si od toho slibuje rovněž zvýšení povědomí o principech otevřené vědy (např. formou cílených školení) a koordinaci aktivit, které se týkají využití AI. Jednou z prvních koordinačních aktivit referátu by měla být organizace celofakultní diskuse právě k využití AI v různých oblastech našeho akademického života.

V neposlední řadě by referát měl poskytnout lepší podporu komisi pro etiku ve výzkumu, jejíž stanovisko je se vzrůstající měrou vyžadováno (při posuzování výzkumu, který se na FF provádí) a je často podmínkou pro získání grantu nebo pro publikování studie.